

ТОПОНІМІКА У ДОПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АНАЛІЗІ ТЕКСТУ

Стаття присвячена дослідженню проблем топоніміки з погляду доперекладацького аналізу тексту художнього твору, особлива увага приділяється топосу міста, надається визначення поняття "контрафактуальний топос міста".

Ключові слова: *топоніміка, топонімія, топос міста, контрафактуальність, контрафактуальний топос міста, доперекладацький аналіз художнього тексту.*

"Питання топоніміки здавна були в колі інтересів як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Деякі з них (М. Ломоносов, О. Потєбня, І. Бодуен-де-Куртене) у своїх мовознавчих дослідженнях спиралися на топонімічний матеріал; інші (І. Срезневський, М. Максимович, М. Сумцов, О. Соболевський, О. Саліщев) розглядали його як предмет окремого дослідження" [5].

Скільки інформації ховають у собі назви? Відповідь на це питання шукає топоніміка, наука, яка вивчає не тільки географічні назви, але і їх походження, смислове значення, сучасний стан, розвиток, вимову і написання, а також природні та соціальні умови минулого, за яких ці назви виникли. Топоніміка має інтегральний характер і знаходиться на перетині кількох наук: географії, історії, етнографії та лінгвістики [6:75].

Базовим поняттям топоніміки є топонімія – сукупність назв (топонімів) на певній території. Серед топонімів виділяються різні класи, такі як: астроніми – назви міст, гідроніми – назви річок, дромоніми – назви лісів, урбаноніми – назви внутрішньоміських об'єктів, годоніми – назви вулиць, агороніми – назви площ, дромоніми – назви шляхів сполучення, антропотопоніми – назви географічних об'єктів, які ґрунтуються на власних назвах осіб [4:23].

Предметом дослідження топоніміки є закономірності виникнення, формування і розвитку не тільки окремих географічних назв, але й топонімічних систем, або ж ландшафтів. Під останнім розуміють закономірно складену на певній території систему назв форм рельєфу, населених пунктів, водних об'єктів, тощо [2].

Топоніміка цікавить нас у першу чергу через її безпосередній зв'язок із мовою. А через мову – з лінгвістикою та літературознавством, адже те, що в географії звичним є називати топонімічним ландшафтом, у літературознавстві називають топосом художнього твору. Нас же цікавить більш вузьке поняття, таке як топос міста у художньому творі.

Під топосом міста розуміють відтворену в тексті сукупність реалій, окреслених і локалізованих у певних часово-просторових межах. Це ті предметно-сміслові ознаки та характеристики міста, які, з одного боку, виступають як відображення його реальних топографічних особливостей, а з іншого, у процесі їх образного відображення трансформуються в художню картину міста, тобто в простір, упорядкований відповідно поставлених автором цілей, його ідейно-естетичних, або оцінних настанов [3].

Однак, на відміну від географії, де топографічний ландшафт є реально існуючим елементом, у літературознавстві ми маємо справу із такими поняттями, як "фікціональність" та "контрафактуальність", які є характерними ознаками художнього мовлення.

Те, що для істориків є фіктивністю, або ж підробкою, філологи називають "контрафактуальністю" [8].

Андреас Мартін Відманн визначає контрафактуальність, як одну із особливостей, характерну для постмодерністського роману. У класичному історичному романі, автор, як правило, працює із реальними подіями. У випадку пригодницького роману, описані події носять фікційний характер. Суть цього поняття полягає в тому, що на відміну від двох вищезгаданих варіантів, у випадку контрафактуальності читач має справу із альтернативним розвитком подій, які ґрунтуються на реальній основі. Контрафактуальність, таким чином, виступає елементом фікційності художнього твору.

Категорія контрафактуальності може стосуватися не тільки розвитку подій у творі, а й, наприклад, його топонімії. Таким чином, ми маємо справу із контрафактуальною топонімією і, відповідно, контрафактуальним топосом художнього твору. Тобто, під контрафактуальним топосом художнього твору ми розуміємо використання як топонімів, реально існуючих в інших місцях, з метою символічного відображення ідейного змісту художнього твору, так і топонімів, вигаданих автором для створення топосу художньої картини світу у пригодницькій та науково-фантастичній літературі.

Як приклад пропонуємо розглянути топос Відня, відтворений у новелі Карін Іванчіч "Паніка". Саме у цьому місті, сповненому

протиріч, розгортаються не менш суперечливі події. Контрафактним топос Відня у цій новелі робить саме те, що, окрім реально існуючих астіонімів, гідронімів, годонімів, агоронімів, та дромонімів, авторка також вводить топоніми реально існуючі, але розташовані не у Відні, а в інших містах, наприклад:

- Milleniumsdenkmal – пам'ятник Тисячоліттю,
- Erzsebet-Brücke – міст Ержебет,
- Cecha-Brücke – Чехів міст,
- Spartaplatz – стадіон Спарти.

Перші два об'єкти вона переносить у Відень із Будапешта, два наступні – із Праги.

Пам'ятник Тисячоліття – це пам'ятник, будова якого розпочалася в Будапешті 1896 року на честь 1000-ліття Угорщини. У його центрі розташований архангел Гавриїл, який за легендою явився першому королю Угорщини і наказав прийняти корону. Біля його ніг розташовані скульптури князя Арпада та шести інших князів, які свого часу привели угорців на сучасне місце розташування їхньої держави.

Міст Ержебет був названий на честь Єлизавети Баварської, більше відомої як Сісі, яка свого часу доклала великих зусиль щодо об'єднання Австрії та Угорщини в одну імперію, не вдаючись для цього до шлюбу, що було єдиним мирним шляхом об'єднання держав, відомим на той час.

Чехів міст, як уже зазначалось, розташований у Празі, був названий на честь австро-угорського підданого, поета і письменника Сватоплуха Чеха, відомого своїми патріотичними та демократичними творами, націленими проти аристократії.

Стадіон Спарти кілька разів змінював назву, але не своє місце розташування. Він стоїть неподалік від Чехового мосту і був основним стадіоном чеського футбольного клубу "Спарта". Нині зачинений.

Ці топоніми, так обережно уведені авторкою у топос Відня, відіграють надзвичайно важливу роль, адже, беззаперечно, є певними символами. Усі вони розташовані у столицях держав (нині самостійних і незалежних одна від одної), які раніше були частиною єдиної Австро-Угорської імперії. За допомогою цих елементів авторка нагадує нам про те, що сучасна австрійська культура формувалася за рахунок симбіозу культур різних держав, хоча нині сприймається, як виключно австрійський здобуток. Відень, який був, у першу чергу, столицею різних культур, до якої люди тягнулися з усіх кінців імперії, створюючи її унікальний

колерит, зображається Карін Іванчіч як сучасне місто, сповнене неприязні та недовіри до нащадків колишніх підданих імперії, яких нині називають мігрантами. Авторка, використовуючи названі топоніми, наголошує на невіддільності національно-культурного спадку минувшини у сьогоднішній і ненав'язливо апелює до розуміння сучасних реалій з іншої позиції, з позиції монолітності культури Відня, орнаментально прикрашеного, як у картинах Густава Клімта, специфікою культури народів старої Австро-Угорської імперії.

Пам'ятник Тисячоліття разом із мостом Ержебет, що являють собою культурний здобуток Угорщини, символізують у творі не тільки свободу угорського народу, а і єдність цих двох націй, та рівноправність між угорцями та австрійцями.

Чехів міст та стадіон Спарти, на якому тепер збираються скінхеди, дилери та інший "набрід", як його характеризує авторка, можуть розглядатися як символ протистояння демократії у сучасному суспільстві Відня та грубої сили й жорстокості певної групи молодого покоління віденців, які не бажають толерантно ставитися до "інакшості" мігрантів.

Топоніми, які є нічим іншим, як реаліями, за умови їхнього використання у творах художньої літератури виконують не тільки просторову функцію, але також є лінгвокультурами, які уособлюють діалектичну єдність лінгвального та екстралінгвального або ж понятійного та предметного змісту [1:44-45]. Лінгвокультура, на відміну від слова, має складнішу структуру. Її зміст поділяється на мовне значення та власне культурний смисл й існує доти, доки існує ідеологічний контекст, у якому вона була створена. Вираженням лінгвокультури може бути як одне слово, так і словосполучення різної довжини, а основною функцією в художньому творі – створення національного, соціального та культурного колориту твору.

Небезпека для перекладача, який у першу чергу виступає читачем, у такій ситуації полягає в тому, що без ґрунтовного доперекладацького аналізу він може легко прийняти розглянуті чотири елементи за такі, що реально існують у Відні, адже вони вміло вплетені в реальний топос міста, є частиною цілісної картини художнього твору. Правильного відтворення топонімів мовою перекладу в цьому випадку недостатньо. Адже без надання додаткової роз'яснювальної інформації вищезгадані топоніми, що виступають водночас і культурами, втрачають, у першу чергу,

своє символічне значення, необхідне для створення національно-культурного колориту. Для збереження цього колориту перекладачеві пропонується удатися до використання приміток, за допомогою яких він зможе у стислій формі надати читачеві-українцю інформацію, якої бракує, і зберегти символи, присутні у творі, що відображають полікультурну сутність австрійського національного колориту, на якій наголошує авторка у відображенні сучасних проблем австрійського суспільства. А також використовувати новітні інформаційні джерела, такі як всесвітня мережа Інтернет.

Контрафактуальні топоніми Відня уособлюють ідейний зміст художнього твору, який має бути відтвореним у якісному перекладі. Без урахування ступеня "етнічності" автора й читача перекладу образне світосприймання автора, відображене в художньому тексті, буде неповним в українського читача перекладу твору, а ретельно здійснений доперекладацький аналіз топонімії твору є інструментом досягнення адекватності його перекладу.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2013

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Воробьев В. В.* Лингвокультурология: теория и методы [Текст]: / В.В. Воробьев. – М.: Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 1997. – 331 с.
2. *Жучкевич В. А.* Общие и региональные географические закономерности топонимики [Текст]: автореф. дис. д-ра геогр. наук. – Минск, 1970. – 34 с.
3. *Вихор І.* Поетичний топос міста та його тематичні різновиди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2010_3/vihor.pdf. – останній доступ: 26.10.2013. – Назва з екрана.
4. *Мурзаев Э. М.* Очеркитопонимики [Текст]: / Э.М. Мурзаев. – М.:Мысль, 1974. – 384 с.
5. *Таранова Н.* Основні етапи розвитку топонімії як науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr-tur.narod.ru/personalii/ukrgeo/t/taranova/statti/osetroz/osetroztop.htm>. – останній доступ: 26.10.2013. – Назва з екрана.
6. *Янко М. Т.* Топонімічний словник-довідник [Текст] : / М. Т. Янко. –К.: Радянська школа, 1973. – 179 с.
7. *Ivancsics K.* Panik: eine Novelle / Karin Ivancsics. – Wien: Fama, 1990. – 135 S.

8. *Widmann, A. M.* Kontrafaktische Geschichtsdarstellung. Untersuchungen an Romanen von Günter Grass, Thomas Pynchon, Thomas Brussig, Michael Kleeberg, Philip Roth und Christoph Ransmayr[Text] : / A.M. Widmann. – Heidelberg: [Universitätsverlag Winter Heidelberg](#), 2009. – 398 S.

Иваненко Я. А., асп.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ТОПОНИМИКА В ПРЕДПЕРЕВОДЧЕСКОМ АНАЛИЗЕ ТЕКСТА

Статья посвящена исследованию проблем топонимики с точки зрения предпереводческого анализа текста художественного произведения, особое внимание уделяется топосу города, дается определение понятия "контрафактуальный топос города".

Ключевые слова: *топонимика, топонимия, топос города, контрафактуальность, контрафактуальный топос города, предпереводческий анализ художественного текста.*

Ivanenko Ia., PhD student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

TOPONYMY IN THE PRETRANSLATIONAL TEXT ANALYSIS

The article deals with toponymy problems in the context of pre-translational text analysis of literary text, close attention is paid to city topology, also the concept of "contrafactual city topology" is defined.

Key words: *toponymy, contrafactuality, city topology, contrafactual city topology, pre-translational text analysis of literary text.*

УДК 378.147

Qabas Jameel Rashid, PhD Student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Iraq

THE TYPES OF READING

The article deals with several types of reading skills that can be developed in a language classroom. Reading in English is like reading in the native language. There are several types of reading that can be used in a number of ways to improve other areas of English learning such as vocabulary, grammar and pronunciation.

Keywords: *intensive reading, extensive reading, extensive reading and intensive reading together.*